

УДК 821.161.2 – 311.4

ТОПОГРАФІЧНИЙ ОБРАЗ МІСТА У ПРОЗІ М. ХВИЛЬОВОГО ТА РОМАНІ “БЕРЛІН. АЛЕКСАНДЕРПЛАТЦ” А. ДЬОБЛІНА

Ольга Богданова

*Бердянський державний педагогічний університет,
вул. Шмідта 4, Бердянськ, Запорізька обл., 71100, Україна;
e-mail: angelolja@yandex.ru*

Проведено компаративний аналіз топографії та топонімії “міського тексту” в прозі М. Хвильового та романі “Берлін. Александерплатц” А. Дьобліна. Доведено, що топоніми виконують у творі інформативну, ідентифікуючу функції та функцію орієнтирів. Локуси урбаністичного простору в творі німецького письменника маркують Берлін як полікультурне середовище. Топоніми “міського тексту” М. Хвильового презентують Харків як культурну столицю України.

Ключові слова: “міський текст”, топонім, урбанонім, годонім, агоронім, топос, імагологічна проблема, столичний простір.

Топонімія і топографія міста є важливою складовою його образу в тексті й відіграє важливу роль у розумінні того чи іншого “міського тексту”. “Простір – це така абстракція, яка не стільки відображає “реальність” довкола нас, скільки є нашим інструментом укладання чи впорядкування світу поза нами. А ми укладаємо його не лише в декартову тривимірну систему координат чи географічну сітку. Але й у певну ціннісну чи значеннєву (для нас) систему або ж структуру ...”, – зазначає в роботі “Семантичні простори міста” Т. Возняк [2]. Дослідник стверджує, що ми наповнюємо семантичний простір змістами, сенсами, значеннями, слідами, натяками, маркерами.

Дослідженням архітектурно-естетичного образу міста (аналіз його топографії, топоніміки, ландшафтних особливостей) займалися К. Лінч, В. Глазичев, Д. Ліхачов, А. Іонніков.

Науковці В. Абашев, Т. Гундорова, Т. Возняк, Ю. Лотман, Н. Медніс, В. Топоров, аналізують семантичне навантаження міських топонімів. Представник семантичного підходу до вивчення “міського тексту” В. Абашев вважає: “Семіотичний погляд на речі відкриває неявні смислові зв’язки, взаємодію, угруповання й смислопороджуючу роботу фактів, які зазвичай розглядаються в умовно ізольованих рядах мови, історії, культури, психології, соціального життя, природи” [1, с. 15]. Такий погляд на проблему передбачає аналіз топографії та топоніміки “міського тексту” із семіотичного погляду, тобто розкриття їхнього смислового навантаження у творі.

Очевидно, що назви топонімів, зокрема годонімів (назви вулиць) та агоронімів (назви площ), є історично, політично, соціально вмотивованими й несуть у собі комплекс

інформації, а отже, відіграють виключну роль у дослідженні “міського тексту”. Окрім того, назви топонімів впливають на характеристику людини.

Недостатньо досліджена тема міських урбанонімів (різновид топонімів, що використовуються на позначення міських вулиць, площ, кварталів, проспектів, театрів, готелів, кафе тощо) у романі “Берлін. Александерплатц” німецького письменника Альфреда Дьобліна та в прозі українського прозаїка Миколи Хвильового.

Об’єкт дослідження – роман “Берлін. Александерплатц” А. Дьобліна та проза М. Хвильового, а саме повість “Сентиментальна історія”, новели “Вступна новела”, “Ревізор”, “З лабораторії”, “Іван Іванович”, оповідання “Редактор Карк”, “Арабески”, “Лілюлі”, “Чумаківська комуна”, “Заулок”.

Предмет дослідження – функціонування топографічних об’єктів та міської топонімії в романі “Берлін. Александерплатц” А. Дьобліна та прозі М. Хвильового, її семантичне навантаження у творах обраних письменників.

Мета статті – аналіз топонімів у “міському тексті” німецького та українського письменників, визначення їхньої ролі та функції в романі “Берлін. Александерплатц” А. Дьобліна та прозі М. Хвильового. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: виявити та проаналізувати топоніми в “міському тексті” А. Дьобліна та М. Хвильового; розкрити роль міських топонімів у прозі німецького та українського письменників; визначити їхні функції в тексті зазначених творів; порівняти топонімічний образ Берліна і Харкова в романі А. Дьобліна “Берлін. Александерплатц” та прозі М. Хвильового.

У творчості українського та німецького письменників 20-х років ХХ ст. Миколи Хвильового та Альфреда Дьобліна, чия проза відзначається наскрізною “міською тематикою”, топографія міста є надзвичайно важливою для розуміння “міського тексту” митців. При цьому топоси міста мають також глибоке семантичне навантаження й відображають не лише ментальність і авторське бачення міста, але й специфіку взаємодії міста й людини, особливості певної історичної епохи, суспільно-економічну та політичну ситуації, урбаністичні процеси та їхні наслідки.

Особливістю топографічної картини художнього простору у прозі Миколи Хвильового та Альфреда Дьобліна є те, що він трансформується крізь психічні та фізичні відчуття героя й так стає не тільки візуальним образом і складником ментальності міста, але й своєрідним маркером свідомості й світосприйняття героїв.

К. Лінч, досліджуючи топос міста та значення його форми, зазначав: “Результати досліджень дають можливість виявити зміст образів міста, співвідношення з предметними формами, і для зручності класифікувати останні: шляхи, кордони, райони, вузли й орієнтири” [4, с. 1]. Усі ці елементи знаходимо в центральному образі роману А. Дьобліна, столиці Німеччини Берліні, топографія якого детально описана в тексті. Письменник подає назви вулиць (*Brunnenstraße, Invalidenstraße, Rosenthaler Straße*), площ (*Straußberger Platz, Rosenthaler Platz, Alexanderplatz, Hermannplatz, Baltenplatz, Weddingplatz*), маршрутів (“Die Elektrische knirscht um die Ecke, Nr. 9, Ostring, Hermannplatz, Wildenbruchplatz, Bahnhof Treptow...” [7, с. 71], “Die Elektrische Nr. 68 fährt über den Rosenthaler Platz, Wittenau, Nordbahnhof, Heilanstalt...” [7, с. 35]), вокзалів (*Bahnhof Frankfurter Allee, Stettiner Bahnhof, Nordbahnhof*), кав’ярень (*Mokka fix*),

магазинів (*Kaufhaus Hahn*), мостів (*Warschauer Brücke*). Незважаючи на це, зовнішній вигляд формотворчих елементів “берлінського тексту” автор практично не описує (деякі скупі епітети характеризують міські топоніми: “lebhafteste Straßen” [7, с. 3], “die schmale Sophienstraße” [7, с. 4], “blickt sich auf der finsternen Straße um” [7, с. 81], “An der Rückerstraße steigen sie aus... Die kleine Straße ist leer...” [7, с.381]). Дьоблін подає образ міста через сприйняття його героями роману.

Такий спосіб зображення топоніміки “міського тексту” свідчить про обізнаність автора в топоніміці столиці й оприявнює той факт, що письменник зображує рідне місто, в якому він зростав, вчився і працював. Тому й топоніміка міста, особливо його східної частини, А. Дьобліну дуже знайома: “У той час, коли я раніше багато розраховував на фантазію, а саме на безмежну фантазію, в останнє десятиліття зосередився погляд, власне кажучи, більше увага, на моєму власному середовищі й ландшафті, в якому я пересуваюсь, Східному Берліні” [7, с. 423], (переклад наш. – О. Б). Проте, з іншого боку, це є втіленням головної імагологічної проблеми твору: пошук власного простору й місця в урбанізованому середовищі. І хоча образ міста подається через сприйняття його героями творів, проблема ця по-різному реалізується у творах німецького та українського митців. У романі Дьобліна головний герой Франц Біберкопф виступає як відсторонений спостерігач, йде містом, наче турист із картою. Відсутні особисті переживання, спогади, емоційне сприйняття, детальні описи. Це свідчить про страх героя перед містом, дезорієнтацію та розгубленість людини, яка після тривалого ув’язнення опиняється в зовсім іншому місті, в іншу епоху, в час зміни цінностей (“So ist kaputt Rom, Babylon, Ninive, Hannibal, Cäsar, alles kaputt ... und man kann nun wieder neue Städte bauen” [7, с. 147]).

Місто активно росте, розбудовується. Усі перебудови та зміни в місті є свідченням того, що герой Франц опиняється в чужому для себе просторі, де кожна будівля несе суто економічну вигоду. Жодного емоційного сплеску, жодної промислово невинуватої побудови (магазин флористики перебудовано в магазин канцтоварів: “Wo Jürgens war, das Papiergeschäft, haben sie das Haus abgerissen und dafür einen Bauzaun hingesezt” [7, с. 147]). Це вже зовсім не той Берлін, який пам’ятає Біберкопф. Старий Берлін поховано під будівельним брудом та парканами, новими забудовами та дерев’яним покриттям, врешті-решт – під спогадами про тюремні роки.

Місто, в якому опиняється Франц, – прагматичне, матеріально й економічно проранжене, націлене на вигоду. Це інший Берлін, якого він не знав. Це чужий йому простір, підтвердження чому є дистанційне сприйняття головним героєм столичного простору. “Своїм” Біберкопф стає лише наприкінці твору, переживши втрати, зради, марні спроби стати добропорядною людиною, божевілья й обвинувачення у вбивстві коханої. Переосмисливши своє життя, Франц розуміє, що віднайти своє місце в міському просторі можна лише дослухаючись до нього та його соціуму, прислухаючись до інших: “Man muß sich gewöhnen, auf andere zuhören, denn was andere sagen, geht mich auch an. Da merke ich, wer ich bin und was ich mir vornehmen kann” [7, с. 429]. І знову ж таки зміни внутрішнього світу героя передаються у творі через його сприйняття топографії міста, а саме через повернення героя на центральну площу столиці, головний орієнтир Берліна Александерплац. Для Франца Біберкопфа це більше не туристичний об’єкт, а рідне

місце, де він почуває себе своїм: “Und auch sonst ist viel los am Alex, aber Hauptsache: er ist da” [7, с. 424], “Er steht nicht mehr allein am Alexanderplatz” [7, с. 429].

На відміну від твору А. Дьобліна, топографічна картина “міського тексту” М. Хвильового навпаки залишається загадкою для читача. Письменник значну увагу приділяє опису міста, зовнішнім деталям його вулиць і ландшафту (“На вуличному екрані застрочила газета” [6, с. 496], “фіолетові тротуарні реклами” [6, с. 497], “стояла струнка вулиця” [6, с. 498], “вулиці ломились від городян” [6, с. 522], “серед шумної вулиці стояла красива жінка й пропонувала своє тіло” [6, с. 507]). Проте, незважаючи на багату образну картину “міського тексту”, письменник подає обмежену кількість назв. Навіть назву міста М. Хвильовий вказує лише в деяких творах. В оповіданні “Шляхетне гніздо”, новелах “Вступна новела”, “Ревізор”, “З лабораторії” письменник зазначає, що йдеться саме про Харків. На думку О. Гусейнової, яка місто у творах письменника називає “фігурою замовчування”, “позбавляючи місто назви, Хвильовий якщо не заперечує факту існування цього міста, то робить його буття сумнівним” [3, с. 68]. Така позиція автора, попри зображення улюбленого міста, дає змогу показати суспільні проблеми тогочасної України абстраговано від конкретного міста.

Топонімічний образ міста, що відображає ідеологічну реальність і виражається через адресні урбаноніми, має не менш важливе значення у відтворенні повноцінної картини “міського тексту”, є показником великого міста, грає значну роль у його політичній та економічній ідентифікації, відображає статус столиці, настрої та пріоритети столичного соціуму, його історію. Найчастіше топоніми міста у творах М. Хвильового – це об’єкти, назви яких мають мало спільного з культурними та історичними досягненнями самої столиці, а лише відображають беззаперечний вплив Радянського Союзу та комунізму на життя післявоєнного міста (вулиця Повстання, площа Повстання, майдан Трьох Комунарів, майдан Лассалья). Так міська влада за допомогою урбанонімів поширює свою ідеологію.

Вулиці та площі міста, зображені в повісті, є унікальними, більшість із них уже навіть не існує (були перейменовані). Вони відтворюють певний пласт історії Харкова. Чи не єдина назва, яка зберіглася й до сьогодні, – це площа Повстання (“На площі Повстання я зупинилася біля шоколадного кіоска й купила плитку міньйону” [6, с. 519]).

Окрім площі Повстання згадується також площа Трьох Комунарів (у “Сентиментальній історії”) та площа Рози Люксембург (в оповіданні “Лілюлі”).

Символічним у повісті “Сентиментальна історія” є майдан Трьох Комунарів. Він наскрізною лінією проходить через життя головної героїні. Тут відбуваються романтичні й такі бажані зустрічі із Чаргарем, і саме цим майданом вона йде на квартиру до ненависного їй Кука (“З півгодина ми блукали по переулках, поки нарешті не вийшли на майдан Трьох комунарів” [6, с. 524], “Я вийшла на майдан Трьох комунарів і звернула в кривий завулок” [6, с. 535]).

На відміну від Берліна Дьобліна, характерною ознакою якого є переважна більшість великих вулиць, для міста Хвильового типовим є чисельна кількість перевулків. “Переулками” та “заулками” презентовано місто в “Чумаківській комуні”, “Лілюлі”, “Арабесках”, “Сентиментальній історії”, “З лабораторії” (“ехидно усміхається й раптом зникає в темнім заулку” [6, с. 228], “вартовий забутих заулків города...” [6, с. 361],

“заплутався в заулках” [6, с. 362], “раптом зникає в темряву, в глухий міський заулочок” [6, с. 310], “мовчазно стоїть нічний город, стоять заулки, під’їзди” [6, с. 317], “додому я йшла переулками, не поспішаючи” [6, с. 519], “півгодини ми блукали по переулках” [6, с. 524], “З вулиці Карла Лібкнехта вони звернули й пішли по глухих нагірних заулках” [5]). В однойменному оповіданні завулок взагалі стає головним місцем дії. Ключ до розкриття семантичного навантаження міських завулків М. Хвильовий дає наприкінці твору: “Ішла глибока сіра осінь по сірих заулках республіки” [6, с. 291]. Завулки у творах письменника стають символом країни, окремим світом із безліччю темних закутків.

Вагомими в розпізнанні структури старого міста є також орієнтири, окремі елементи, виокремлені з загального змісту, що розкривають темпоральні особливості соціального життя столиці й допомагають відтворити її топографію. Наприклад, у повісті “Сентиментальна історія” – це “клуб Товариства радянських асенізаторів”, від якого починається “струнка вулиця”; Раднарком; вулиця в авіаційному містечку, де жила Б’янка; зоологічний сад; їдальня “Каракадзе”; міський парк із бюстом Карла Маркса, де кипить життя молоді. В оповіданні “Лілюлі” – клуб пролеткульту на вул. Садовій 30 та Тагайський міст; паровозобудівельний завод у “Редакторі Карк”.

Семантично важливою в топоніміці “харківського тексту” є “Кав’ярня Пока”, що у “Вступній новелі” є своєрідним репером, з якого починається формування образу міста в урбаністичній прозі письменника. За допомогою цього топосу письменник ідентифікує тодішню столицю України як культурний простір, адже “Кав’ярня Пока” на той час була місцем зустрічі харківської мистецької еліти. До того ж цей топонім опосередковано вказує на вулицю, на якій він розташований, оскільки відомо, що “Кав’ярня Пока” була на Сумській вулиці. Стверджує образ культурної столиці урбаністичний топос театру “Березіль” (“Вчора в “Седі” безумствувала Ужвій, і “Березіль” давав ілюзію екзотичної зливи” [6, с. 120]). Нині він має назву “Художній Український Академічний драмтеатр ім. Т. Г. Шевченка” й міститься на вулиці Сумській. Отож цей урбанонім опосередковано вказує на назву вулиці, яка на той час тимчасово називалася вулицею Карла Лібкнехта. Ця сама вулиця згадується й у новелі “З лабораторії” (“І саме в цей час по порожній вулиці Карла Лібкнехта крізь оскаженілий потоп весняного дощу плигала через калюжі маленька жінка й у тривозі озиралася навкруги” [5]).

Культурне маркування міста прочитується і в інших творах М. Хвильового. У повісті “Сентиментальна історія” Б’янка говорить про кількаразове відвідання театру, випадково знайомиться з художником. У “Редакторі Кара” головний герой роздумує над тим, чому театри завжди переповнені людьми. В оповіданні “Лілюлі” Льоля працює в театральній студії. Герої – поети, письменники, митці, художники.

Берлін, зі свого боку, маркується як полікультурний простір. Це світова столиця, наповнена рухом. Туристи з усіх куточків світу й різних національностей снують у різних напрямках.

Одним із найважливіших семіотичних компонентів роману “Берлін. Александерплатц” є топос тюрми Тегель, який у семіосфері твору набуває важливого смислового й конструктивного значення. Він є показником душевного стану героя, унікальним символом ідентифікації столиці та ключовим елементом у відтворенні взаємодії міста і людини. Навіть на свободі Франц не може звільнитися від прив’язаності до в’язниці.

Символічним у творі є маршрут номер 41, який пов'язує героя й Тегель ("Und dann geschieht es, dass die 41 kommt, hält, und Franz steigt ein. ...Abfahrt, und fährt, und die Elektrische fährt ihn nach Tegel") [7, с. 263].

Головним орієнтиром роману стає площа Александерплатц, яка не дає героєві остаточно заплутатись у вирії назв та маршрутів. Апелюючи до роботи К. Лінча, цей топонім можна вважати не лише агоронімом та орієнтиром, але й вузлом. Тут перетинається безліч міських шляхів, проходить метро, біля площі розташований залізничний вокзал. Площа постійно розбудовується й постає перед нами як будівельний майданчик ("Ruller ruller fahren die Elektrischen, gelbe mit Anhängern, über den holzbelegten Alexanderplatz" [7, с. 145], "Die Fahrt unter dem Stadtbahnbogen Alex wird enorm schwierig: es werden neue Pfeiler für die Eisenbahnbrücke eingebaut" [7, с. 280]). Спираючись на текст роману, можна відтворити карту площі. Пройшовши повз універмаг "Тіц", навпроти якого розташовано "Александер-Квелле", через дамбу потрапляємо на темну Пренцлауерштрассе ("Sie schlenderte an dem strahlenden Haus von Tietz vorbei, ging über den Damm zur finsternen Prenzlauer Straße herüber" [7, с. 181]). Неподалік, біля магазину фототоварів, розмістилася також ресторація Ашінгер ("Vor Aschinger an der Seite vor einem Photographenkasten sieht er die kleine Mieke stehn, am Alex" [7, с. 241]). Через площу проходить Александерштрассе, з південної сторони – Грунерштрассе. На цій же площі стоїть поліцейський президіум. Доповнює образ будівельний паркан, який нагадує про постійні будівельні роботи.

Вузлом у романі виступає й площа Розенталерплатц, через яку проходять маршрути номер 68, 41, 99 та перетинаються вулиці Розенталер – та Бруннерштрассе. У тексті роману знаходимо основні деталі образу площі, де є завод із виготовлення одягу, магазин "Fabisch und Co.", майстерня з виготовлення одягу для чоловіків. Цими топонімами й обумовлено зовнішній вигляд площі: "Figuren standen in den Schaufenstern in Anzügen, Mänteln, mit Röcken, mit Strümpfen und Schuhen" [7, с. 3]. Після в'язниці, вражений шумом та рухом площі, герой персоніфікує Розенталерплатц, надаючи їй людських властивостей. Вона гомонить, спілкується ("Der Rosenthaler Platz unterhält sich" [7, с. 35]). Цей топос відіграє важливу роль у житті Франца Біберкопфа. Він часто заходить у маленьку кнайпу на площі, де зустрічається з Ліною, бачиться із Міце й саме на цій площі шукає її після зникнення.

Важливим орієнтиром у тексті є також міська скотобійня, описуючи яку письменник проводить паралель між тваринами та людьми. Місце, де вбивають тварин, де їм виносять смертельний вирок, межує із мирними вулицями та парками, де спокійно гуляють люди, байдужі до тих жахів, що відбуваються за стінами їхніх будинків. При найменших болях у горлі до них спішить лікар, тоді, як нажахані тварини чекають на свою смерть: "Die Rinderhalle, die Schweinehalle, die Schlachträume: Totengerichte für die Tiere, schwingende Beile, du kommst mir nicht lebend raus. Friedliche Straßen grenzen an, Straßmannstraße, Liebigstraße, Proskauer, Gartenanlagen, in denen Leute spazieren. Sie wohnen warm beieinander, wenn einer erkrankt und Halsschmerzen hat, kommt der Arzt gelaufen" [7, с. 117].

На противагу скотобійні постає прилегла м'ясна крамниця, освітлення якої гармонійно поєднується із освітленням вітрини. Це добре продуманий суто комерційний хід, метою якого є створення ілюзії природної фарби м'яса й, відповідно, збільшення попиту.

Семантично навантаженими є також і топоси вулиць, серед яких є такі, що мають оригінальну історію й репутацію. Наприклад, Пренцлауерштрассе, окрім лікерної фабрики, текстильної майстерні, магазину мармеладу, відома також тим, що увечері тут працюють повії. Ельзассерштрассе, де розташований будинок друга Франца Херберта і де він провів тривалий час, поступово стає Біберкопфу рідною, викликає лише теплі почуття (“Wie er die Häuser der Elsasser Straße wieder sieht, bewegt sich etwas in ihm...”, “...hier bin ich zu Hause” [7, с. 202]).

Підводячи підсумки, зазначимо, що особливістю відтворення урбаністичних картин тогочасного Берліна у Дьобліна є те, що міські пейзажі в нього стають не просто тлом для певних подій, вони самодостатні, бо мають ще й додаткове навантаження. Письменник любить давати реальні топоси, реальні назви вулиць, вводячи в роман елементи путівника по Берліну 20-х років. Важливим компонентом “міського тексту” є топоніми, які утворюють цілісну картину урбаністичного простору й обумовлюють характер людського буття. У романі “Берлін. Александерплатц” вони виконують ідентифікуючу, інформативну функцію та функцію орієнтирів.

Топонімічний образ міста в прозі М. Хвильового представлений невеликою кількістю урбанонімів та орієнтирів, які, тим не менше, мають глибоке символічне навантаження й виконують інформативну функцію, а чисельні описи міських об’єктів вказують на любов письменника до рідного міста.

Приховані вказівки, що опосередковано вказують на певний топонім та слугують семантичними маркерами, у прозі М. Хвильового відкривають широкі можливості для подальшого вивчення. Детального дослідження вимагає також семантика орієнтирів “міського тексту” в романі “Берлін. Александерплатц” А. Дьобліна, аналіз походження назв годонімів міста та їхню роль у характеристиці людини. Перспективною є також тема акватичних символів “міського тексту” в прозі німецького та українського письменників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Абашев В.* Пермь как текст: пермский текст в русской культуре и литературе 20 в. : [Дис. д-ра филол. наук] / В. Абашев. – Екатеринбург, 2000. – 404 с.
2. *Возняк Т.* Семантичні простори міста [Електронний ресурс] / Т. Возняк. Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n42text/voznjak.htm>
3. *Гусейнової О.* Дискурс міста в прозі Миколи Хвильового : феноменологія маргінальності / О. Гусейнової // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол., 2004. – № 33, Ч. 1. – С. 66–71.
4. *Линч К.* Образ города : [В. Глазычев (пер. с англ.); А. Иконников ; Под ред. А. Иконникова (сост.)] / К. Линч. – М. : Стройиздат, 2004. – 328 с.
5. *Хвильовий М.* З лабораторії [Електронний ресурс] / М. Хвильовий. Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/Література/Микола-Хвильовий/21879-1/3-лабораторії>
6. *Хвильовий М.* Твори : У 2 т. Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті : [М. Жулинський, П. Майдаченко (упоряд.) ; М. Жулинський (передм.)] / М. Хвильовий – К. : Дніпро, 1990. – 650 с.
7. *Döblin, Alfred.* Berlin – Alexanderplatz. Die Geschichte vom Franz Biberkopf / Döblin, Alfred. – Walter Verlag, 1989. – 435 s.

*Стаття надійшла до редколегії 17.10.2013
Прийнята до друку 10.01.2014*

**ТОПОГРАФИЧЕСКИЙ ОБРАЗ ГОРОДА
В ПРОЗЕ М. ХВЫЛЁВОГО И РОМАНЕ
“БЕРЛИН. АЛЕКСАНДЕРПЛАТЦ” А. ДЪОБЛИНА**

Ольга Богданова

*Бердянський державний педагогічний університет,
ул. Шмідта 4, Бердянськ, Запорізька обл., 71100, Україна;
e-mail: angelolja@yandex.ru*

Проведен компаративний аналіз топографії і топонімії “городского текста” в романе “Берлин. Александерплатц” А. Деблина и прозе М. Хвильёвого. Доказано, что топонимы выполняют информативную, идентифицирующую функции и функцию ориентиров. Локусы урбанистического пространства в произведении немецкого писателя маркируют Берлин как поликультурную среду. Топонимы “городского текста” М. Хвильёвого презентуют Харьков как культурную столицу Украины.

Ключевые слова: “городской текст”, топоним, урбаноним, годоним, агороним, топос, имагологическая проблема, столичное пространство.

**TOPOGRAPHIC IMAGE OF THE CITY IN PROSE
BY M. KHVYLOVYI AND IN THE NOVEL
“BERLIN ALEXANDERPLATZ” BY A. DOBLIN**

Olga Bogdanova

*Berdyansk State Pedagogical University,
4 Shmidt St, Berdyansk, Zaporizhzhya Region, 71100, Ukraine;
e-mail: angelolja@yandex.ru*

The article deals with the comparative analysis of topography and toponymy of the “city text” in the novel “Berlin. Alexanderplatz” by A. Döblin and in prose by M. Khvylyovyi. Toponyms are proved to perform the informative, identifying function and the function of orientation. Loci of urban space in the literary work by German writer define Berlin as a polycultural environment. Toponyms of the “city text” by M. Khvylyovyi present Kharkiv as a cultural capital of Ukraine.

Keywords: “city text”, toponym, urbanom, godonym, agoronym, topos, imagological problem, capital environment.